

הלכות פסח תנדרתנה

רעג

הזה שמצות אכילת מרור אינה אלא מדברי סופרים^ט כמו שיתבאר בס"תע"ה^י מכל מקום כל מה שתקנו חכמים תיקנו בעין של תורה^י:

תנה דין מים שלשין בהם המצה וכו' ל"ד סעיפים:

א המצה שאדם אוכל כל ימי הפסח^א אין לשון אותה אלא במים צוננין אבל לא בפושרין^ב דהיינו בחמימות הרוק^ג לפי שבקל תוכל לכוף לידי חימוץ כשאין המים צוננין אם לא יתעסקו ברוחות^ד יתרה מאוד^ה ואין אנו בחוקת זריון כל כך לפיכך אסרו לנו חכמים ללוש בפושרין ואין צריך לומר בחמין^ו (אבל ברותחין היה מותר מעיקר הדין אלא שהגאונים החמירו ואסרו כמו שנתבאר בס"תנ"ד^ז):

ב ואפילו במים צוננין אסרו חכמים ללוש בהם בו ביום שנשאבו מהנהר^ח או מהמעין^ט אלא צריך להלינם קודם שילוש בהם^י וטעם לינה זו יש אומרים^{יא} לפי שמי נסן עדיין מימות התורה הן שהמעיינות הן רותחין מעט לפיכך צריך לצננם לילה אחד^{יב} לאחר שנתלשו ממקום רותחין דהיינו לאחר שנשאבו מהמעין.

ומי הנהרות שאינן נמשכין^{יג} ממעינות צריכין גם כן צינון לילה אחד לפי שהכה עליהם חום השמש ביום ונתחממו מעט^{יד}:

ג ולכתחלה יש לזהר לשאבן קודם כניסת תחלת הלילה כדי שיעבור עליהם צינון כל הלילה^{טו} לאחר שנתלשו ממקום רותחין ובריעבר שעבר ושאבן לאחר כניסת תחלת הלילה מותר ללוש בהם לכתחלה למחר^{טז} לאחר שיאיר היום אם שאבן קודם חצי הלילה לפי שעיקר צינון הלילה הוא מחצות עד עמוד השחר שבכל ששה שעות הללו מנשבת רוח צפונית^{טז}.

אבל קודם עמוד השחר אסור ללוש בהן^{יז} אפילו שאבן אתמול קודם עמוד השחר שצריך שיעברו עליהם לאחר שנתלשו ממקום רותחין כל ששה שעות שמחצות הלילה עד עמוד השחר^{יח} רצופין אבל כשרוצה ללוש בהן למחר לאחר שיעלה עמוד השחר רשאי לשאבן היום בכל שעה שירצה מהיום שהרי יצטננו כל הלילה^{יט} ומכל מקום עיקר הצינון הוא

עו נטרא שם, לפירוש שנו ברכ"י שם ר"ה כעין.
עז סעף גמ.
עח גמרא שם. וראה גם לעיל ס' קסא ס' ושי"ג.

סימן תנה

גם לקמן ריש ס"ג.
יב אות"ל: שנמשכין (משא"כ בני גשמים והפשרת שלנים ראה לקמן סמ"כ). וראה מ"פ וציונים.
יג ארחות דרים הל' פסח ס' צע (הנמשכים יום או יומים כו' שכבר נתקור כו' דבה עליהן כו'). כל בו ס' מב (ה, ד). ט"ו ס' ב. פ"ד ס' א ר"ה ומ"ש בין שהם.
יד חשמונות הסמיג ל"ת עט (לא, ב) בשם ריב"ן, לפירוש פ"ד ס' א ר"ה ולענין הלכה. וראה גם לעיל ס"ב.
טו סמ"ק ס' רבב (ע' רמב) בשם רד"י. הגדת סמ"ק שם (ע' רל). ב"ה ס"ד ר"ה ומ"ש וכתב הרא"ש. מ"א ס' א. ה"י ס' א.
טז ב"ב בה, א. רש"י בריכות ג, ב ר"ה כנור. סמ"ק שם. ט"ז ס' א.
יז סמ"ק שם בשם ריב"ן. הגהות מימוניות פ"ה אות ל.
יח סמ"ק והגהת סמ"ק שם.
יט סמ"ק והגהת סמ"ק שם. ב"י (אפילו לדעת הרא"ם לקמן ס"ד). ש"ע ס"ה.

א רא"ש פ"ב ס' לא, טור.
ב ברייתא לו, א. רש"י מב, א ר"ה הרופים. ש"ע ס"ג. וראה גם לקמן ס"ז.
ג חז"י ס"ק פג. וב"ה לקמן שם.
ד גמרא דף לו ע"א. וראה ח"י שם.
ה ראה לחם משנה פ"ה הל"ב.
ו רבא מב, א. רש"י שם ר"ה ולא בחמו.
ז סעף ז.
ח בה"ג הל' פסח (כפ, א). ארבי"ה סוף"ה תפה. רא"ש פ"ב ס' ל.
ט שם מימזא דרב יהודה דף מב ע"א. מור וש"ע ס"א.
י רש"י שם ר"ה שלטנ.
יא סמ"ג ל"ת עט (לא, ב) בשם ריב"ן. ש"ת הרשב"א ח"א ס' קנה. פ"ה ס"א ר"ה ולענין הלכה. וראה

הלכות פסח תנה

עדר

בלילה שאין שם חום השמש אבל כיום אף לאחר שנתלשו ממקום רתיחתן אינם מצטננים כלל שהחם השמש מחממן³¹:

ך אבל יש אומרים³² שטעם לינה זו לפי שבלילה כל מי מעיינות ונהרות הן רותחין מעט שהחמה מחממתן תחת הקרקע תרע שבעלות השחר אתה רואה עשן על הנהרות³³ לפיכך כשרוצה ללוש בהן צריך שכל הלילה יהיו תלושין ממקום רתיחתן הדיינו שישאבם תחלת הלילה ממש³⁴ ואם שאבן לאחר תחלת הלילה אסור ללוש בהן שכבר נתחממו בתחלת הלילה³⁵ אבל המים שנשאבו בתחלת הלילה ממש אף שכבר נתחממו בלילה אתמול מכל מקום כבר נצטננו מחימום זה כשהיו מחוברין כמעין יום תמים שהמעיינות הן צוננים ביום³⁶ לפי שהחמה גבוהה מהן והקרקע שתחתיהן צוננת ומצנתן³⁷:

ה ולפי טעם זה אין לשאוב המים ללישת המצות אלא בבין השמשות בלבר³⁸ שקודם בין השמשות עדיין לא נצטננו המים מרתחתן שהיו רותחין בלילה העבר שהרי לא עבר יום תמים מסוף לילה העבר ואחר בין השמשות יש לחוש שמא כבר הוא אחר תחלת הלילה (שאין הכל בקיאין לצמצם תחלת הלילה ממש³⁹) וכבר נתחממו המים ממש וזו להם תקנה ללוש בהם אפילו לאחר כמה לילות⁴⁰ שאין צינון מועיל למים לפי סברא זו? אלא אם כן נצטננו במחובר לקרקע יום תמים ואין הלינה מוספת להם עוד צינון⁴¹ (ומה שהוכרו חכמים לינה⁴² הוא כדי ללמדנו שהלינה במחובר לקרקע היא הגורמת האיסור שבלילה המעיינות הן רותחין אבל לא כיום וממילא נשמע שצריך לשאבם בבין השמשות כדי שיעברו עליהם⁴³ י"ב שעות של יום תמים במחובר לקרקע שיצטננו מרתחתן שהיו רותחין י"ב שעות של לילה העבר):

ז ולענין פסק הלכה לכתחלה יש להחמיר כחומר ב' הסברות⁴⁴ הדיינו שישאבן בבין השמשות⁴⁵ ולא ילוש בהן עד לאחר שיאיר היום למחר⁴⁶ ואם אינו יודע לבין לשאוב בבין השמשות ממש יקדים מעט⁴⁷ לשאוב כשעה שברי לו שעדיין לא עבר כל אורך בין השמשות (וישעור אורך בין השמשות עיין בס' רס"א⁴⁸) ואין לחוש לו שמא עדיין הוא יום גדול שהרי לפי סברא הראשונה מותר לשאוב לכתחלה בעוד היום גדול אבל אם הוא חושש שמא כבר עבר כל בין השמשות וכבר הוא אחר התחלת הלילה לא ישאב עוד שהרי אף לפי סברא הראשונה צריך לשאוב לכתחלה בהתחלת הלילה ממש ובדיעבד

כט הגדת סמ"ק סי' רכב (סוף ע' רכב) בשם יש מהמורים. ומהר"א מורחיו שם, לפירוש הביי. הובא בפ"ו ובמ"א ס"ק א.
ל ט"ז שם. פירוש ס"א ויהי רבה במה שהאר"ך. שו"ת המ"א סי' לז (הובא בח"י ס"ק ז).
לא ראה יראים ורא"ש שם, שלפי טעם זה מותרות מדי, כדלקמן בס"ה.
לב מוקדשת הביי"ו (ר, א ד"ה אבל קשה) לפטרא זו.
לז לבוש ס"א.
לד אחרונים. מהר"ל הל' מוא דלישת המצות (ע' לא).
לז רדכי משה ס"ק א. רמ"א ס"א. מ"ז סוף ס"ק א. מ"א ס"ק א.
לה הגדת סמ"ק סי' רכב (ע' רל) עד שיאיר היום. ע"י לעיל סי' פט ס"א (הדינו עדי שיאיר כל פני המזרח).
לו מהר"ל שם. מ"א שם. ח"י ס"ק א.
לז סוף ס"ק א.

כ רש"י מב, א ד"ה שלנו, לפירוש סמ"ג שם בשם ריב"ן. מ"ז ס"ק א.
כא ר"א תמוץ בראים השלם סי' נב.
כב רש"י דף צד ע"ב ד"ה ובלילה.
כג יראים שם. דא"ש ס"ב סי' ל.
כד יראים שם. (שאסור לשאובן אחר תחלת הלילה). מהר"א מורחיו שם (שאסור לאפות עם הנגים הללו).
כה נגרינו צד, ב.
כו נגרינו מהר"א סי' עב. מהר"ל הל' מים דלישת המצות (ע' לא) בשם רצמ"א (הובא בב"ח ס"ד ד"ה ומ"ש וכתב הרא"ש. ובמ"א ס"ק א). מהר"א מורחיו בבאורו לסמ"ג ל"ח ע"ג (הובא בב"י ובמ"ז ס"ק א).
כז שו"ת הרא"ש כ"ל יד ס"ב (שכן עמא דבר). טוד ושו"ת ס"א.
כח מ"ז ס"ק א.

הלכות פסח תנה

ערה

שעבר ושאבן בעוד היום גדול יש לסמוך על סכרא הראשונה ומותר ללוש בהן למהר²⁰ לאחר שהאיר היום וכן אם עבר ושאבן לאחר תחלת הלילה מותר ללוש בהם למהר²¹ אם נשאבו קודם הצות הלילה²² ומכל מקום יש להמתין מללוש בהם עד שיעברו עליהם י"ב שעות מעת שנשאבו²³ לפי שיש אומרים²⁴ שאין המים מצטננים מרתחתן שהיו רוחצין בימות הגשמים עד שיעברו עליהם י"ב שעות מעת שנתלשו ממקום רתיחתן:

ז יש לזהר לכתחלה כשמולינים המים שלא ילינם בתוך בית החורף ולא בחדר אחר אלא במקום מגולה כדי שיצטננו באויר העולם²⁵ ואם אויר העולם הוא חם לא ילינם באויר אלא במרתף שהמרתף הוא קר בזמן החום²⁶ (ואם אין לו מרתף יניחם בתוך הבית) ואם אויר העולם הוא קר לא יניחם במרתף שהוא חם בזמן הקור אלא ילינם באויר²⁷:

ח וכשמולינים באויר צריך לזהר להכניסם תחת התקרה או לתוך חדר מקורה קודם זריחת השמש שלא יתחממו בחום השמש ואף ביום המעונן עובר חום השמש דרך העבים ומחמם המים²⁸ ואפילו הם מכוסים אין הכיסוי מגן עליהם אם ישתרו הרבה בהמה²⁹ לפיכך יותר טוב להלינם תחת התקרה שמא ישכח להכניסם קודם שיוצא השמש ומכל מקום אם הלינם באויר ולא הכניסם קודם זריחת השמש מותר ללוש בהם³⁰ אפילו זרחה השמש עליהם³¹ אם לא נשתהו שם עד כדי שיוחמו³² המים בחום השמש אלא מצאן צוננים³³:

ט כשמוליד המים ביום תחת אויר הרקיע³⁴ כגון שמוליכין מן המרתף לבית הלישה³⁵ יש לזהר לכסותן במפה אם הוא יום המעונן³⁶ או שמוליכין במקום זריחת השמש³⁷ שלא יתחממו מעט בחום השמש ואם מוליכין בכלי זכוכית אין מועיל מה שמכסה במפה על גביהם כי חום השמש עובר דרך דפנות הכלי³⁸ (וצריך לכסות המפה על הרפנות שכנגד זריחת השמש ואם הוא יום המעונן צריך לכסות על כל הרפנות).

אבל כשמוליד המים בלילה או בבין השמשות כגון בשעת שאיבתן מהנהר או מהמעין שמוליכין משם לביתו דרך אויר הרקיע אין צריך לכסותו כלל שהרי כבר שקעה החמה ולא יתחממו עוד³⁹ אלא שנהגו לכסותן⁴⁰ שלא יפול לתוכם שום דבר חיומי⁴¹.

ומטעם זה נוהגין לסנן המים בשעת השאיבה⁴² בבגד לבן⁴³ ונקי:

גם לקמן סי' תנ"ח.
נב תרומת הדשן סי' קמ"ג, בשם סו"ת ל"ח (לא, ע"ב), וסח"ק סי' רכ"ב (ע"ד), רמ"א סי' א.
נג לבוש סי' א. ח"י סי' ג.
נד סמ"ק שם. תרומת הדשן שם. דרכי משה סי' ד.
 וכדלעיל סי' ט, עפ"י ארחות חיים הל' המין ונצח סי' ק.
נה תרומת הדשן שם.
נו ח"י סי' ק, ד.
נז מ"א סי' ג, בשם תרומת הדשן שם. ח"י סי' ג.
נח מהרי"ל הל' מים דלישת המצות (מקף ע' לב). תרומת הדשן שם. דרכי משה סי' ד. רמ"א סי' א.
נט תרומת הדשן ונ"א ח"י שם.
ס דרכי משה סי' ג, בשם מהרי"ל הל' מים דלישת המצות (מקף ע' לב). מ"א סי' פ. ח"י סי' ג. וכל"ח לקמן סי' תמו סמ"ח.
סא שיירי כנסת הגדולה הנ"י אות יב. ח"י שם.

לח ב"ח סי' ר"ח ומ"ש וכתב הרא"ש. ח"י שם. וראה לקמן סי' ט"ז שהעיקר סכסרי א.
לט ב"ח שם. מ"א סי' א. ח"י שם.
מ אלהי רבה סי' א. וכדלעיל סי' לדעה ה'א.
מא ח"י שם.
מב רש"י מב, א ד"ה שלנו, לפירוש היראים והרא"ש שם (מהבדוק עד הערב) והמור (יב שעות).
מג ארחות חיים הל' המין ונצח סי' ק, וכל בו סי' נח (ת, ד), בשם נאמן.
מד שו"ת הרא"ש כלל ד' סי' ב. מור וש"ע סי' א.
מה רא"ש ומור וש"ע שם.
מו ארחות חיים הל' המין ונצח סי' ק. ש"ע סי' א.
מז ח"י סי' ב.
מח ארחות חיים שם. רמ"א סי' א.
מט ח"י סי' ב.
נ ארחות חיים ונ"א שם.
נא ב"י ר"ה וכתב אדוני אבי. ארחות חיים שם. וראה

הלכות פסח תנה

רעו

י מותר לשאוב מים בבין השמשות אחד לצורך ימים הרבה³⁰ ואף שבכל יום אויר העולם הוא חם מהיום השמש אף על פי כן אין המים שבתוך הכלי מתחממין כיון שהם בתוך הבית שאין חום השמש מכה עליהם³¹ ומכל מקום בכל לילה יניחם באויר תחת התקרה ואם אויר העולם הוא חם יניחם כמדתך בין ביום בין בלילה עד הלישה³²:

יא הנהגים לאפות מצה של מצוה בליל ט"ו ממעם שיתבאר בס' תנ"ח³³ אם חל ט"ו באחד בשבת צריכים הם לשאוב המים ביום ה' סמוך לחשיכה בבין השמשות של ליל שש³⁴ שאי אפשר להם לשאוב בבין השמשות של ליל שבת אפילו מכאן שבהצר לפי שאסור להבין משבת ליו"ט אפילו בדבר שאין בו מלאכה אסורה³⁵ כמו שנתבאר בס' תי"ו³⁶ ובין השמשות ספק שבת הוא³⁷:

יב ואם שכח ולא שאב בבין השמשות של ליל ו' ישאב ביום ו' סמוך לחשיכה קודם בין השמשות מעט שיש לסמוך על האומרים³⁸ שמותר לשאוב המים אפילו בעוד היום גדול³⁹.

ואם שלא שאבו קודם בין השמשות ונזכר בבין השמשות ישאב ע"י נכרי⁴⁰ (אפילו אין בור בחצירו וצריך להוליכן דרך רשות הרבים שאמירה לנכרי היא שבות ובבין השמשות לא גזרו על שבות במקום מצוה כמו שנתבאר בס' רס"א⁴¹) ואף שלכתחלה אין לשאוב המים של מצות מצוה ע"י נכרי כמו שיתבאר⁴² מכל מקום כאן שאי אפשר בענין אחר הרי זה כדעבד:

יג ואם יש לו כביתו מים שאובים מבעוד יום אף שלא נשאבו לשם מצוה יקח אותם ללש בהם⁴³ ולא יאמר לנכרי שישאב לו עוד מים אחרים בבין השמשות אם צריך להוליכן דרך רשות הרבים שהעיקר כהאומרים⁴⁴ שאף המים שנשאבו מבעוד יום כשרים ללש בהם לכתחלה וא"כ אין כאן מצוה כלל לשאוב עוד מים⁴⁵:

יד אבל אם אין צריך להוליכן אלא דרך כרמלית יאמר לנכרי שישאב לו מים ויביאם בין השמשות ואל יקח המים שכביתו שנשאבו מבעוד יום ואין צריך לומר אם יש לו בור בחצירו שיאמר לנכרי לשאוב לו בבין השמשות שאיסור הטלטול בכרמלית וכן איסור הכנה משבת ליו"ט בדבר שאין בו מלאכה אינה אלא שבות מדברי סופרים וכשאומר לנכרי לעשות היא הוא שבות דשבות ולא גזרו עליו בבין השמשות אף שלא לצורך מצוה כמו שנתבאר בס' שמו"ט⁴⁶ ואם שכח בבין השמשות ולא אמר לנכרי לשאוב לו מים יקח המים שאובים שכביתו שנשאבו מבעוד יום אף שלא נשאבו לשם מצוה כיון שאי אפשר בענין אחר⁴⁷:

30 שו"ת הרשב"א ח"א סי' קכח. שו"ע סי' א.

31 לבוש סי' א.

32 כדלעיל סי' י.

33 סק"ף ד.

34 וזקן סי' רסה. מרדכי סוף רמז תקנ"ג. רב"א סי' א.

35 ב"י סוף המנון. ת"א סי' ד. ח"י סי' ה.

36 סמ"ג סי' שבע"ה לא הגיע לידנו, וראה שו"ע שם

סי' ט"ב. וראה גם לעיל סי' רנ"ג. לקמן סי' תנ"ד

סי' ה. סי' תקנ"ג.

37 כדלעיל סי' רס"א.

ע דלעיל סי' ג.

עא ת"א סי' ד. ח"י סי' ה.

עב מ"א ח"י שם.

עג סק"ף ב (למצוה שזמנה שבת). וראה מ"מ וציונים.

עד סק"ף ז.

עה מ"א סי' ד. ח"י סי' ה.

עו לעיל סי' ג (כדלעיל סי' לענין דעבד).

עז ראה מ"מ וציונים.

עח סק"ף ג.

עט מ"א ח"י שם.

הלכות פסח תנה

רעז

מז מי שיש לו בכיתו מים שאובין ששאבן ללישת המצה ונפלה התקופה כלילה⁹ או ביום או שמת אחד בשכונתו שצריך לשפוך כל המים שבשכונה מפני השש סכנה¹⁰ אף על פי כן אין צריך לשפוך מים הללו¹¹ שנאמר¹² שומר מצוה לא ידע דבר רע¹³ ואם רוצה להחמיר ולשפכם הרשות בידו ונכון לעשות כן אם אפשר לו בקל למצוא מים אחרים שלטו¹⁴ או שאפשר לו בקל ללוש ביום אחר במים אחרים שישאב בכין השמשות שלפניו: **מז** כמה דברים אמורים במים ששאבן ללישת המצה שאינה של מצוה שהיא קרובה לדבר הרשות שהרשות בידו שלא לאכול מצה כל ימי הפסח לפיכך רשאי להחמיר על עצמו ולשפכם אבל המים שנשאבו ללישת המצות של מצוה אף אם אפשר לו למצוא מים אחרים ומחמיר על עצמו ושופכן לא טוב הוא עושה שנראה כמזלזל במאמר הכתוב שומר מצוה לא ידע דבר רע¹⁵.

ומכל מקום לבתחלה קודם שהתקופה נופלת לא יסמוך על זה וישם לתוכו ברזל¹⁶ וטוב לזהר שיהא הברזל¹⁷ נקי¹⁸ כעין מחט וכיוצא בה שלא יהא (מאומה פירור חמץ משהו) דבוק בברזל ויפיר ממנו לתוך המים¹⁹:

יז וטוב לזהר שלא להשהות הברזל בתוך המים אלא יוציאנו מיד לאחר שנפלה התקופה שהברזל מחמם מעט את המים²⁰ וכן טוב לזהר לקשור הברזל בחוט או במשיחה וראש השני של החוט יהיה חוץ למים כדי שיוכל לאחוז בו להוציא הברזל מן המים ולא יצטרך להכניס ידו לתוך המים להוציא משם שהודי מחממת מעט את המים²¹:

יח יש לזהר לבתחלה שלא לשאוב המים ללישת המצות של מצוה על ידי נכרי²² (ולא ע"י חרש שומה וקטן²³) לפיכך שמכשירי המצוה הן כמצוה והלישה של מצות מצוה אינה כשידה כי אם על ידי ישראל (גדול בן דעת) שישמור אותה מחמוץ לשם מצוה²⁴ ואף ללישת שאר המצות טוב שישאב ישראל אם אפשר²⁵:

יט נוהגים שלא לשאוב המים בכלי חרס אלא אם כן הם חדשים²⁶ אבל לא בישנים אפילו הם של פסח העבר אלא אם כן הם מצופים²⁷ (ענין כסימן תנ"א²⁸) שכלי חרס ישנים שאינם מצופין אינם הודיר למצוה כמ"ש בס' תרע"ג²⁹ ואין לשנות המנהג אבל כשאר כל הכלים אפילו של עץ אין להקפיד בהם אם הם ישנים³⁰.

צב מהר"ל שם. מ"ז ס"ק ה. ת"א ס"ק ב. ת"א דרכי משה שם. וראה גם לקטן ס"ט.

צג מהר"ל הל' מים דלישת המצות, בשם נח"י שמואל מפלייא והדמירי ונתת ריגום. ת"א ס"א. ח"י ס"ק ח (לבתחלה).

צד כדלעיל סי' תנג ספ"ז, ולקטן סי' תם ס"א, לענין לישת.

צה מהר"ל שם. פ"ח מ"א ס"א.

צו כדלעיל ולקטן שם.

צז מהר"ל דרמ"א שם.

צח אדמות חיים הל' חמץ ונתת סי' צג. לו סי' תח (ב). (ד) ת"א סוף ס"א.

צט ת"א ס"ק י.

ק סעף פ"ט וס"ע.

קא סימן זה בשע"י לא הגיע לדיון, וראה שע"ע שם ס"ז: גר שהדליק בו לילה אחת נעשה ישן ואין

מדליק בו לילה אחרת בו חרס מבוסס דנו כנחתכת.

קב דרמ"א שם. וראה מ"מ ורבינו.

9 רוקח סי' ערה, ונרדכי רמז תקנ"ג, לפירוש הבבלי ישע שם ס"ק קלא, וה"ב בסוף הסימן. ל"גו ש"ג.

10 מרדכי שם. לבוש שם. וראה גם לעיל סי' רו ס"ד (מנהג).

11 רוקח ונרדכי שם בשם רבי יהודה החסיד. רמ"א ס"א.

12 קהלת ה' ה'.

13 רבי יהודה החסיד. לבוש שם. מ"ז ס"ק ג. מ"א ס"ק ג. וראה גם לעיל שם.

14 מ"ז שם. ח"י ס"ק ג.

15 ח"י ס"ק ג. ח"י ס"ק ג.

16 מנהגים (טורא) הל' ערב פסח (ע' לה). מהר"ל הל' מים דלישת המצות (ע' לה). דרמ"א ס"א. וראה גם

לעיל סי' רו ס"ד.

17 מהר"ל שם.

18 מ"ז ס"ק ד.

19 מהר"ל שם. אג"ת זוטא ס"ק ה.

20 דרכי משה ס"א ג.

הלכות פסח תנה

רעה

ובלכר שלא נשתמש בהם אלא במים בלבד אבל אם היה בהם מי פירות (פירוש כל המשקין הן ממים נקרא מי פירות לענין זה כמו שיתבאר בס' תס"ב¹⁰) טוב ליותר שלא לשאוב בו¹¹ אלא אם כן הגעילו מקודם¹² לפי שמי פירות כשמתערב מעט מהם במים ממחרן המים להחמיץ את העיסה שנילושה בהם¹³ כמו שיתבאר בס' תס"ב¹⁴.

ולכתחלה טוב ליותר שלא לשאוב בכלי נחושת ואפילו הוא חדש לפי שהנחושת מחמם¹⁵ אבל ברעקב אין לחוש¹⁶ ואפילו נשתהו המים בתוכו ימים הרבה¹⁷ מותר ללוש בהם:

ב ואפילו לכתחלה נוהגין היתר ללוש בכלי נחושת ואין נוהרין אלא שלא לשאוב בו מים¹⁸ שהמים צריכין צינן לילה אחד וכשהם בכלי נחושת אינן מצטננין כל כך כמו בשאר כלים¹⁹:

כא נוהגין שאין לשין המצת של מצוה במים שנשאבו ללישת שאר המצת אלא שואב מים מיוחדים ללישת המצת של מצוה²⁰ ואומרים בשעת השאיבה הריני שואב לשם מצת מצוה²¹:

כב לכתחלה יש לשאוב מן הנהרות אם אפשר לו ולא מן הבארות לפי שמי הבארות בימות החורף הם רותחים יותר ממי הנהרות²² (וימי ניסן מימות החורף הן כמו שנתבאר²³) וכל מה שאפשר להדר אחר מים קרים ביותר מהדרין אבל כשהנהרות גדולות מהפשרת שלגים וגשמים טוב יותר לשאוב מן הבארות²⁴ אם אפשר לפי שמי הגשמים ומי הפשרת שלגים הן רותחין יותר ממי הבארות²⁵:

כג מי הבארות²⁶ ומערות ומרתפות²⁷ צריכין גם כן צינן לילה אחד קודם הלישה שהרי הן מעלין הבל בימות הגשמים וימי ניסן עדיין בימות הגשמים²⁸ הן אבל מי הדות ההיוני בוד שהוא מרוצף כננין כקרקעיתו ובקירותיו סביב והמים שבתוכו הן כמנוחין בתיבה יש אומרים²⁹ שיותר ללוש בהם בו ביום שנשאבו לפי שהמימות מי הבארות והבורות בימות החורף אינו אלא מחמת שההמה מהלכת או בשיפולו של רקיע סמוך לארץ³⁰ ועל ידי כן מתחמם כל גוף הארץ עם המים שבתוכה אלא שהאוויר שעל גבי הארץ הוא קר ומקרר גם כן מקצת עובי הארץ מלמעלה אבל גוף הארץ מלמטה הוא חם בימות החורף יותר מבימות החמה ולכן גם המים שלמטה הן חמוין מעט אבל המים

קיד מהר"ל הל' מים דלישת הנצות (ע' לז) והל' אפית הנצות (ע' סד). מהר"י וויל' שם, בשם הר"ר שמואל מפלמינץ. ח"י ס"ק פ. וראה לקמן סי' תנו ס"א.
קטו מהורר ויטרי הל' פסח סי' ד' (שבתרות אין צריך ליעה). רבי"ח סוס"י תפח (שאין למטק על ה', ומכל מקום הנוגד לשאוב מנהרות). הובא בגורניו רמז תקצג. דא"ש פ"ב סי' ל' דמ"א ס"א. מ"ז ס"ק ב.
קטז סעף ב.
קזו שו"ת מהר"י וויל' סי' קצג. דמ"א שם.
קח מ"א ס"ק ה.
קט מהורר ויטרי הל' פסח סי' ד'. דא"ש פ"ב סי' ל' (בורות ומצרות). שו"ע ס"א (מצרות).
קכ שו"ת רשב"ח ח"ב סי' פז.
קכא כרמל"ח ס"ב.
קכב מ"י ד"ה ונוים, בשם ארנות חיים (ראה שם הל' המין ונצתה סי' צג). בשם הראב"ה. נו"ט ס"ב.
קכג בריה"א צ"ר, ב' רשי' מב, א' ד"ה שלנו.

קד סעף ב.
קז נטף משה סי' תקנ"ג, בשם הל' פסח למה"ר ועלי"ג. דמ"א ס"ק ז.
קה מ"א שם.
קו נטף משה ונ"א שם.
קז סעף ג.
קח נטף משה סי' תקנ"ג, בשם הר"י הל'קן. דמ"א שם.
קט נטף משה ונ"א. תנו דמ"י ס"ק י. פרוח סוף ס"א. וראה לקמן ס"א.
קי וראה לקמן הל' שמירת גוף ונפש סוף ס"א (במנוחין). מנני אברהם יוד' סי' קצג. אנ"ק ח"ב ע' קמה. שלחן המלך ח"ב ע' ג.
קיא דמ"א ס"ק ז.
קיב דמ"י ס"ק י.
קיג שו"ת מהר"י וויל' סי' קצג. דמ"א ס"א.

הלכות פסח תנה

רעמ

שכרות שהבנינו מפסיק בין הארץ למים מכל צדדיהם אין חום החמה מגיע אליהם ^{קכד} ולכן אין צורך להלינם קודם הלישה ומכל מקום אין לסמוך על סברא זו כי אם בשעת הדחק ^{קכה} שהיו עינינו רואות שמים הללו בימות החורף הם המים כמו מי באר ^{קכז}:

כד אם עבר ולש עיסה כמים שלא לנו אסור לאכלה בפסח ^{קכז} שקנסוהו חכמים ^{קכח} והחמירו בקנס זה לאסרה על כל אדם מישראל כדי שלא יפריצו בזה כמה דברים אמורים כשלא כמזיד אבל אם לש בשוגג לא קנסוהו חכמים ומותר לאכלו בפסח ^{קכט}:

כה בשעת הדחק ^{קכז} שאי אפשר לו לקיים מצות אכילת מצה ^{קכא} אלא אם כן ילוש כמים שלא לנו כגון שאי אפשר לו למצוא מים שלנו וגם אי אפשר לו למצוא מצה אחרת וגם אי אפשר לו להמתין מלולש עד שישאב מים וילינם כגון שהוא ערב פסח מותר לו ללוש לכתחלה כמים שלא לנו ^{קכב} כדי לקיים מצות אכילת מצה שהוא מן התורה (ומכל מקום אם אפשר טוב לשאוב מים בערב פסח בבין השמשות של ליל יום טוב וילוש בהם מיד בתחלת הלילה שהרי יש אומרים שמים הללו הם חשובים כמים שלנו כמו שנתבאר למעלה ^{קכג}):

כו אפילו מים שלנו ^{קכד} אם נתחממו מעט עד שנעשו פושרין ^{קכה} דהיינו כחמימות הרוק ^{קכז} אין ללוש בהם בין שהיו סמוך לאש ונתחממו מעט מחום האש בין שעמדו בחמה עד שנתחממו מעט ^{קכח} בין שהכניסן לתוך כלי שהיה עומד על האש והורד ושהו בתוכו עד שנתחממו מעט ^{קכט} כגון שהכניסן לתוך דוד גדול של נחושת ^{קל} או של חרס ^{קלא} לאחר שהורידוהו מעל האש ומחמת שהשולים שלו עבה והוא עומד תמיד על האש הוא משמר את חומו ומחמם את המים הנשפכים לשוליו אף לאחר שהורידוהו מעל האש ^{קלב}:

כז הפושרין שנצמטנו מותר ללוש בהם ^{קכב} אבל החמין שנצמטנו יש אוסרין ^{קכג} ללוש בהן אם נתחממו מחמת חום האש שאין צינן מועיל להמי האור ויש חולקין ונתירין ^{קכד} ויש לסמוך על דבריהם בשעת הדחק אי בהפסד מרובה ^{קכה} כגון שעבר ולש בהם מצות הרבה כמזיד.

אבל אם לש בשוגג אפילו לש בחמין יש מתירין ^{קכז} באכילה (רק שזהר לעסוק בה בוריות

קלה בייחא לו, א. רש"י מב, א ד"ה הגרופים. ש"ע ס"ג. וראה גם לעיל ס"א.
קלז ח"י ס"ק מז. וראה גם לעיל שם.
קלח רבא במנח"א שם מב, א. רש"י שם ד"ה ולא בחמין. מור וש"ע ס"ג.
קלח שכלי הלקט ס"י ראו. אגור ס"י השנה. הדמ"א בתשובה סופ"י לה. מ"א ס"ק יב.
קלט גמרא שם, לפירוש רש"י שם ד"ה הגרופים. מור וש"ע שם.
קמ מ"א ס"ק יג.
קמא רמ"א ומ"א ס"ק יב.
קמב עילת שבת ס"ק ב.
קמג מ"א ס"ק יב. רמ"א בשו"ת סופ"י לה.
קמד חזקוני יום טוב ס"ג. ח"י ס"ק יג.
קמה ח"י שם.
קמו פרי"ח ס"ג. ד"ן שם ד"ה ורב אשי, בשם רש"י שם ד"ה היבא ראיחתי (ראה גם לעיל סכ"ד). רא"ש (ס"ג) ס"ב ס"י לא, בשם ראב"יה ס"י תמ"ג.

קכד ב"י שם. מ"ז ס"ק ה. מ"א ס"ק א.
קכה ב"י שם. ש"ע שם.
קכו ב"י שם. לרובו ס"ב. מ"ז שם.
קכז גמרא שם מב, א. לפירוש הר"ף שם (יב, ב) דמירי כמים שלא לנו. רמב"ם פ"ה ה"א. מור וש"ע ס"ג.
קכח ד"ן שם ד"ה ורב אשי, בשם רש"י שם ד"ה היבא ראיחתי (לפירוש דמירי בחמת, וראה לקמן סכ"ז).
קכט סו"ת ס"י רבב (ע"ר). רא"ש בראים השלם ס"י נב (רא, סע"א). ראב"יה ס"י תמ"ג רמ"א ס"ג.
קל ש"ע ס"ג, לפי מה שפירש בו ב"ח סוף ס"ג ד"ה ונ"ש ורא"א.
קלא מ"ז ס"ק ו.
קלב רא"ש וראב"יה וסמ"ק שם. מ"ז שם.
קלג רעה זו לעיל ס"ד"ה, ומבואר בראים שם שלפי זה מתורת מ"ד.
קלד לרובו ס"ג.

הלכות פסח תנה

יתירה קטז כמו שנתבאר למעלה קטז) שלא קנסו על השוגג ויש אוסרין באכילה קטז אפילו לש בשוגג בפושרין ולא משום קנס אלא משום חשש חימוץ קטז שבשנילושה בפושרין הוא ממחרת להחמיץ וכן עיקר (ומכל מקום בשעת הרהק יש לסמוך על סברא הראשונה קטז להחיר באכילה אם לש בשוגג) אבל בהנאה קטז או להשהות קטז עד לאחר הפסח מותר לדברי הכל אפילו לש בהמין במזיד:

בח מים שלא לנו קטז אפילו הן פושרין ואפילו הן חמין קטז אם נתערבו ברוב קטז מים שלנו צוננין מותר ללוש בהן לכתחלה אם אינן פושרין עכשיו.

ואפילו לכתחלה נהגין חיתר לערב מים שלא לנו ברוב מים שלנו ואין זה כמבטל איסור לכתחלה קטז לפי שמה שמתר ללוש בהם לאחר שנתערבו אינו מחמת שהמים שלא לנו נבטלו ברוב אלא מחמת שנצטננו ברוב מים שלנו שהן צוננין ואף לכתחלה מותר לצננין קטז ואף שיש חולקין על זה ואוסרין קטז לערב בידים מכל מקום אין למחות ביד המקולין כסברא הראשונה (אבל לעצמו טוב להחמיר ולחוש לדברי המחמירין אם אפשר בקל למצוא עוד מים שלנו או שאפשר בקל ללוש כיום אחר קודם הפסח במים שלנו):

כז נהגין שלא ליתן מלח תוך עיסת המצה קטז ונכון הדבר קטז לפי שיש אומרים קטז שהמלח מחמם את העיסה שהרי המליח הוא כרותח ועל ידי כן העיסה נוחה להחמין ועוד קטז שיש אומרים קטז שהמלח דינו כמי פירות שכשהם מעורבין בעיסה שנילושה במים היא ממחרת להחמין והיינו שהעסק שעוסקין בה בידים אינו מציל אותה מידי חימוץ ולפיכך אין לה תקנה אלא לאפותה תיכף ומיד שנתערבו מי הפירות בתוכה כמ"ש בס"י תס"ב קטז:

ל ואם עבר ונתן בה מעט מלח קטז (ונילוש המלח בתוכה שאי אפשר להסירו ממנה) יאפה מיד קטז ואין חוששין שמה נתחממה העיסה מן המלח לפי שיש אומרים קטז שמעט מלח אין לו כח לחמם העיסה שהרי המליח אינו כרותח אלא אם כן הוא מלוח הרבה עד שאינו נאכל מחמת מלחו כמו שנתבאר ביורה דעה סי' צ"א קטז עיין שם קטז.

קמו נהרא דף לו ע"א.

קמא מנפ"א.

קמט רא"ש שם בשם רש"י שם.

קנ רא"ש שם ברע"ת רש"י. הנהגות מיימוניות פ"ה אות מ, בשם הר"ר שמואל מנברק.

קנא שו"ע ס"ג (שהתיר בשעת הרהק אפילו בהמין) וכן דעת הנה"א שם (שהתיר בלא רהק – רק כשלא לנו) כפירוש פירוש שם.

קנב משמעות רא"ש שם. הנהגות מיימוניות שם. ארחות חיים ה"ל המין ומצה ס"ק. ב"י ר"ה ורא דארמינן. ח"י ס"ק מו. ראה גם לקמן ס"ל"ד (לענין מלח ומיד). סי' תנ"ט ס"ה (לענין לש תחת השמש).

קנג ראה לעיל סי' תנ"ט ס"ה. לקמן ס"ל"ד.

קנד סמ"ג ל"ח ע"ג (לא, ב), בשם רבי יחיאל בשם רבנו יצחק ב"ר"ה. סמ"ק סי' רכב (ע' רכט). הנהגות מיימוניות פ"ה אות ל. שו"ע ס"ד.

קנה ח"י ס"ק י. עולת שבת ס"ק ג. אליה זוטא ס"ק ה.

קנו סמ"ג שם. ח"א ס"ק מו (אפילו אינו חד בתר). פירוש ס"ה. וראה אליה זוטא שם. וברע"ל סי' תנ"ט ס"ד.

קנז שאמור, כרע"ל סי' תנ"ט ס"ה.

קנת ח"א שם. משמעות האליה זוטא ס"ק ה (שהתיר וקא קודם לישח).

קנט עולת שבת ס"ק ג. אליה רבה סי' י. משמעות האנה"ה סי' מא.

קס רא"ש פ"ב סי' ג. טו שו"ע ס"ה.

קסא ב"י ר"ה ורש"י א. שליע שם.

קסב מרדכי סי' תקנ"ד. הנהגות מיימוניות פ"ה אות ש. כל בו סי' מח (ב, ג) בשם הראב"ד.

קסג רדכי משה ס"ק ה, בשם מה"ר אברהם מפראג. מ"א ס"ק טו.

קסד טו"ט סי' תסב. דעה ה"ב דלקמן שם ס"ה.

קסה סע"ג ג.

קסו כל בו סי' מח (ב, ג). הובא בב"י ד"ה והכל בו (אם תאפה מיד מותרת באכילה).

קסז ח"א ס"ק טו.

קסח כל בו שם, בשם הראב"ד.

קסט סע"ה ג.

קע כרמ"א, שאין אנו מקאים בדבר יש לנו לחשוב אפילו מליחת צ"ל כרותח.

הלכות פסח תנה

רפא

ואם לא אפאה מיד יש להחמיר ולאסרה^{קטז} כאכילה^{קעב} ואף שיש אומרים שהמלה אין לו דין מי פירות וכן עוקר כמו שיתבאר בס' תס"ב^{קעט} מכל מקום הרי יש אומרים^{קעז} שאף מעט מלח מהבטם את העיסה ואסרה:

לא ואם העיסה היא נילוושה במי פירות בלבד אע"פ שלא אפאה מיד מותרת אפילו נתן בה מלח הרבה^{קעח} עד שאינה יכולה להאכל מחמת מלחה שאף אם נתחממה אינה באה לירי חימוץ כיון שנילושה במי פירות^{קעו} אבל לכתחלה יש להחמיר כדברי האומרים שלא ליתן מלח בעיסה כלל אפילו מעט (ואפילו נילוושה במי פירות^{קעז} לפי שהעיקר הוא שהמלה אין לו דין מי פירות אלא דין מים ועיסה שנילושה במי פירות אין לערב בה מים לכתחלה אפילו מעט אפילו רוצה לאפותה מיד כמו שיתבאר בס' תס"ב^{קעט}):

לב וכן יהיה לכתחלה שלא ליתן שום תבלין בעיסה^{קעט} (שנילושה במים^{קעז}) לפי שהן חריפין קצת ומחממין קצת את העיסה ואם עבר ונתנן בתוכה מותרת אבל אם נתן בתוכה פלפלין אפילו קורט אחד פלפלין שנילוש בתוך העיסה יש להחמיר ולאסרה^{קפא} כולה כאכילה^{קפב} לפי שפלפל הוא חרוף מאוד ומחמם את כל העיסה^{קפג} אבל זנגביל וזרכום ונענליך דינם כשאר תבלין שאינם אוסרין בדעבר^{קפד} אבל קצת^{קפה} ושומשמן^{קפו} וכיוצא בהם ממיני זרעים שאין בהם חריפות כלל^{קפז} אפילו לכתחלה מותר לערבם בתוך העיסה (אלא שלכתחלה יש לכותשם קודם שישימם בעיסה ואל ישימם בתוכה כשהם שלמים מטעם שיתבאר בסוף ס' ת"ס^{קפח} ע"ש):

לג ומכל מקום המצה של מצוה שאדם יוצא בה ידי חובתו צריך שלא יהא בה רק קמח ומים בלבד^{קפג} אבל אם עירב בה קצח ושומשמן או מיני תבלין הרי זו מצוה עשירה ואינו יוצא בה^{קפז} ולפיכך מותר לאכלה בערב פסח (עין ס' תע"א^{קצב}) אבל אם עבר ונתן בה מלח אינה נקראת עשירה מחמת המלח שבה^{קצג} שהרי גם העני נתן מלח בעיסה לפיכך אסור לאכלה בערב פסח.

ויש אומרים^{קצד} שאף אם עירב בה מיני תבלין הרבה אינה נקראת מצוה עשירה בשביל כך כיון שעיקר עשייתה הדיינו לישת הקמח אינו אלא במים בלבד ולענין הלכה יש

קפא רכבי משה ס"ק ה. רמ"א ס"ה.
קפב ח"י ס"ק ה. ודלקמן ס"ה.
קפג סעף יח.
קפד ראה מ"מ ועינים.
קפה ראה לקמן ס' תסג ס"ה.
קפו רא"ש פ"ב ס' כג. הובא בב"ח ס"א ד"ה והרבה ח"י כאן ס"ק יח (בשם הב"ח). וראה גם לקמן ס"ב לענין תבלין.
קפז תוספות בב"ח והח"י שם. וראה הע"ב רח ע' יא.
קפח סעף ג.
קפט רא"ש פ"ב ס' כג, ונוד בשם הרוקח (פלפלין). רבנו ירוחם נתיב ה ח"ד (מא, ד) בשם הרוקח (תבלין). כל בו ס' מה (מ, ג) בשם דראב"ד. שו"ע ס"ו.
קפ ב"ח (אפשר הכוונה למ"ש בס"ב ד"ה פסק, שפלפל דינו כמלה. ואו"ל: כ"ה. והוא בשירי כנסת ודגולה הב"י אות ז). גולת שנת ס"ק ה. ודלקמן ס"א (במי פירות ומלח).
קפא רכבי משה ס"ק ו. בשם מרדכי ברוגא. רמ"א ס"ו.
קפב מ"א ס"ק יח.
קפג ח"י ס"ק כ. ודלקמן ס"ה.
קפד רא"ש שם.
קפה ח"י ס"ק כ. אליה ווסא ס"ג ו.
קפז מין זרעים (רש"י ברכות מ, א ד"ה קצח). כמין (קמח) דלעיל ס' תנג ס"ד (באר היטב ס"ק לו). עיין לבוש ס"ה.
קפו תוספות השו"ע שם.
קפז ח"א ס' תס סוף ס"ק ה.
קפח סעף יב.
קפט לבוש ס"ה.
קצ ראב"ד פ"ו ד"ה. ח"ו שם. מ"א ס"ק יח ברעת הרמב"ם פ"ה ה"כ (שאמר גם מה ביום הראשון).
קצא סעף ד.
קצב כל בו ס' מה (מ, ג). וראה לקמן ס' תעה ס"ו. מ"מ ועינים.
קצג משמעות הבריות מנחות כג. ב. רוקח ס' רפ ד"ה מצוה. רא"ש פ"ב ס' כג. שו"ע ס"ו.

קפא רכבי משה ס"ק ה. רמ"א ס"ה.
קפב ח"י ס"ק ה. ודלקמן ס"ה.
קפג סעף יח.
קפד ראה מ"מ ועינים.
קפה ראה לקמן ס' תסג ס"ה.
קפו רא"ש פ"ב ס' כג. הובא בב"ח ס"א ד"ה והרבה ח"י כאן ס"ק יח (בשם הב"ח). וראה גם לקמן ס"ב לענין תבלין.
קפז תוספות בב"ח והח"י שם. וראה הע"ב רח ע' יא.
קפח סעף ג.
קפט רא"ש פ"ב ס' כג, ונוד בשם הרוקח (פלפלין). רבנו ירוחם נתיב ה ח"ד (מא, ד) בשם הרוקח (תבלין). כל בו ס' מה (מ, ג) בשם דראב"ד. שו"ע ס"ו.
קפ ב"ח (אפשר הכוונה למ"ש בס"ב ד"ה פסק, שפלפל דינו כמלה. ואו"ל: כ"ה. והוא בשירי כנסת ודגולה הב"י אות ז). גולת שנת ס"ק ה. ודלקמן ס"א (במי פירות ומלח).

הלכות פסח תנהיתנו

להחמיר בשל תורה כסברא הראשונה שהיא נקראת מצה עשירה¹³⁹ ואף על פי כן אסור לאכלה בערב פסח שיש לחוש על סברא הב' שאינה נקראת מצה עשירה¹⁴⁰ (כי כן נראה עיקר¹⁴¹):

לד' אם נפל מעט סיד בתוך העיסה ונלוש בתוכה יש להחמיר ולאסרה באכילה שהסיד מחמם אותה וממחרת להחמיץ¹⁴² אבל אם נפל עליה ולא נלוש בתוכה יסורנו ממנה ומותרת וכן אם נפלו עליה פלפלין ולא נלושו בתוכה יסורם ממנה ומותרת¹⁴³.

ואף אם נלושו בה פלפלין וסיד או מלח הרבה אינה אסורה אלא באכילה אבל לא בהנאה¹⁴⁴ וכן מותר להשהותם עד לאחר הפסח¹⁴⁵ שהרי אפילו אם לשה בחמו האור אינה אסורה אלא באכילה בלבד כמו שנתבאר למעלה¹⁴⁶:

תננו שיעור כמות לישת המצות וכו' מ' סעיפים:

א אין לשון לפסח עיסה גדולה משיעור הלה¹⁴⁷ דהיינו עשרית האפה קמח¹⁴⁸ לפי שכך שיעור חמרים שהעסק שהארם מתעסק בידו בעיסה בלישה ועריכה אינו מצילה מירי חימוץ כשהיא גדולה יותר מעשרון שאין הידים מספיקות להתעסק בה מתוך גדלה¹⁴⁹ ואפילו אם רוצה להתעסק בה כל כך ברוזות עד שמתחילת הלישה עד האפה לא יהיה שהות כדי הלוך מול ונמצא שאף אם לא היה מתעסק בה כלל היתה מותרת שבפחות מבדי הלוך מיל אינה באה לירי חימוץ¹⁵⁰ מכל מקום כיון שלכתחלה אסור להשהות העיסה אפילו הגע אחד בלא עסק כמו שיתבאר בס' תנ"ש¹⁵¹ לפיכך אסור גם כן ללוש לכתחלה יותר מעשרון שהרי העסק שיתעסק בעיסה זו הרי הוא כאלו אינו כיון שאינו מועיל כלום להציל מחימוץ¹⁵²:

ב וכמה הוא עשרון כמו מ"ג ביצים והומש ביצה¹⁵³ מביצים הבינוניות¹⁵⁴ של ביצת תרנגולת¹⁵⁵ וכיצד ישעורנו יקח כלי גדול וימלאנו מים על כל גדותיו ויערה ממנו המים לתוך כלי אחר יקח והאחר כך יתן מ"ג ביצים בתוך הכלי שעירה ממנו המים ואח"כ יחזור ויערה לתוכו את המים עד שיהיה מלא על כל גדותיו כבראשונה והמים שנסארו הן הן כמו מ"ג ביצים¹⁵⁶ ויוסף עליהם עוד מעט מים כמו חומש ביצה¹⁵⁷ ויקח כלי וימלאנו במים הללו וכלי זה הוא עשרון האמור בתורה.

וימלאנו קמח בפיוור בדרך המוכרים¹⁵⁸ דהיינו שלא ידחוק הקמח בתוכו שאז הוא מחוזק

א מה"ש בתשכ"ו ס' ק, וברגות מיימנות פ"ה אות י (שלא תניח ללוש הרבה, אפילו בתנור גדול והרבה מסייעים, ובודאי הוא נפסק האמור כאן). דא"ש פ"ג ס' ג. ר"ן פ"ב (י, ב) ד"ה אבל (שהתיר כשנלוש ע"י הרבה נשים). לכתש ס"א. וראה גם מ"א ס"ק א.
ד רא"ש שם בשם רבנו יונה (שמתיר מטעם זה).
ה סנה"מ.
ו רא"ש שם.
ז עירובין פג. א"ב. רש"י בשלח פו, לו. טור וש"ע ס"א.
ח כלים פ"ג מ"ג. מור וש"ע שם.
ט יומא פ, א.
י מור וש"ע שם.
יא ראה מ"מ תענית.

יב מהר"ל ה"ל אפיית המצות (ע). ו"א ס"ק ד. ח"י ס"ק י.

קצד בי"ח ס"ב ר"ה ובס' הרקח. אליה וזוטא ס"ק ג. ח"י ס"ק יט.

קצה ח"י שם.

קצו פרי"ח ס"ה ר"ה וכשרה, ממשמעות התבטוח פ"ה ה"ב (שלא אסר אלא כשלוש בשמן ודבש וחלב).

קצז דרכי משה ס"ק ו בשם מהר"י ברנא. רמ"א ס"ג.

קצח ו"א ס"ק יט.

קצט ח"י ס"ק י"ה (מלח) וס"ק כ (פלפלין).

ר ראה לעיל ס' תנב ס"ד.
רא סנה"מ.

סימני תנו

א גמרא חומרא דרב דף פח. נ"א. מור וש"ע ס"א.
ב שו"ת הרשב"א ח"א ס' תמה. טור וש"ע שם.